

Riber Ulvs Borg

Af Hans Stiesdal.

Ved de arkæologiske Udgravninger i Grønnegade i Ribe viste det sig, at man paa enkelte Dage, naar der skulde foretages Opmaalinger, vanskeligt kunde beskæftige samtlige Arbejdere. I Stedet for at afskedige Mandskabet ved saadanne Lejligheder, fordeltes det til andre Opgaver. Saaledes foretoges i November 1955 en mindre Undersøgelse af den saakaldte Riber Ulvs Borg i Østermade ved Tange et Par Kilometer Øst for Ribe — men lad det være sagt straks, Resultatet af denne Undersøgelse blev det mindst mulige. Man kan dog nu med Bestemthed sige, at der paa Stedet har ligget et middelalderligt Voldsted, men heller ikke stort mere.

Om Riber Ulv ved man som bekendt meget at fortælle, men kun lidet tør man fæste Lid til. Om hans Tilknytning til Borgen i Østermade kan der heller ikke for vist siges noget. Lokaliteten benævnes imidlertid allerede paa Reformationstiden »Riber Ulvsborg«, og som en markant Banke i »Uføret«

Øst for Byen laa Stedet endnu i forrige Aarhundrede og gav Næring til Fantasien. Siden er Kultiveringsarbejdet i Engene foregaaet med en saadan Intensitet, at nu kun de færreste kan paapege den gamle Borgs Plads. Først naar man bliver gjort opmærksom paa det, kan man i den dyrkede og afvandede Eng se en ganske svag Højning som den sidste synlige Mindelse om Voldstedet.

Borgen blev anlagt paa Nordsiden af den lille Højning, der fra Ribe By strækker sig mod Øst, og som til de tre Sider omsluttet af lave Enge, der tidligere maa have været tildels ufremkommeligt Morads. De gamle Vejforhold ved et Voldsted er selvfølgelig altid af stor Interesse, men her er ved Reguleringer og Afvandinger sket saa store Forandringer i hele Terrainets Struktur, at man ikke umiddelbart kan danne sig en Mening om de oprindelige Vejforhold paa Stedet og om Borgens Beliggenhed i Forhold til eventuelle Vejlinier. Det synes indlysende, at der har været Adgang til Borgen fra det højereliggende Land i Syd, men om der har været en gammel Vejforbindelse forbi Borgen over Engen og Aaen mod Nord til Tved, faar staa hen. Det mentes paa Stedet, at der i Jorden er truffet Spor efter en saadan Vej. I saa Fald har Vejføringen næppe været uden Betydning for Borgens Placering.

At Voldstedet har været af betydelig arkæologisk Interesse fremgaar af et Brev fra Riberlægen H. Vilandt til Worsaae, dateret 1879. (I Nationalmuseets 2. Afdelings Arkiv). Desværre er det umuligt paa Grundlag af dette Brev at blive klar over, hvorledes de dør omtalte Forekomster skal tolkes, men da det saa at sige er den gamle Borgs sidste Livstegn, skal Brevet her gengives i Uddrag:

Ribe, den 17de Juni 1879.

Hr. Kammerherre, Direktør,

Dr. J. J. A. Worsaae.

Nærværende Linier fremkomme for at rette en ærbødig Forespørgsel til Herr Kammerherren angaaende et arkæologisk Fund, som jeg herved til venlig Bedømmelse skal tillade mig at skitsere efter Hukommelsen. En lille halv Mil Øst for Ribe ligger en lav Forhøjning, der fra Arilds Tid bærer Navnet Ulfs Høj, idet Sagnet her henlægger »Riber Ulfs« Borgplads. Den ligger nu som en Græsmark med lidt Klit for Sydenden og Enge Nord og Vest for og er i en Rundkreds med ca. 80 Alens Gjennemsnit. Den nuværende Ejer, en lille Gaardmand, som forresten er den intelligenteste Mand i Egneren, har med sin Fader i sin Barndom kjørt ca. 5 Alen af hele Højen til Opfyldning af et Par Vandhuller Nord og Vestfor, der dengang mentes at have været Borggrave, men mulig tillige kunne have været Blindarme fra Aaen, idet en Sænkning gaar derfra ned til Nibsaen og undervejs optages et Sted af en større rektangulær Dam, hvorfra der før er gaaet et ca. 12 Alen bredt Løb ud til Nibsaen (nu en Grøft) medens ellers Vandet fra de omtalte Enge gaar til Kalvslund Aa, som falder i Nibsaen ved Vestenden af Byen lige for Riberhus Banke (Nord for Byen). De fem Alen af Højen bortkjørte Fyld mindes han nøjagtig, bestod af lagvis opstablede Lyngtørv med Lyngskjoldet nedad. Ved nu i Foråret at grave i Sydvestenden af Forhøjningen, et Sted, hvor han i flere Aar har taget Mosejord, som udvasket gav Gulvsand, stødte Ejeren paa en Bjælke. Han kom strax til mig og spurgte mig tilraads, og vi blev enige om, at det var bedst han afdækkede Bjælken og Omgivelserne. Derved er føl-

gende Mærkeligheder lidt efter lidt fremkommen, som jeg i Begyndelsen af denne Maaned tog i Øjesyn. To mægtige Egepæle af ca. $1\frac{1}{2}$ Fods Gennemsnit ere nedrammede i lidt heldende Stilling i ca. 6 Alens Afstand og i Enderne af dem ere nedlagte i Falsen to lignende Bjælker, som i Nord sluttes af en Tværbjælke, i Syd gaae med Enderne i svagt heldende Retning, den vestre lige ved Enden af en Stendysse, den anden parallelt med ind under Stendyssen, som er langagtig fra Øst til Vest, af nogle Alens Længde, bundlagt med ildskørnede Sten, Trækul og brændte Ben, der ogsaa laa ovenpaa Bjælkeenden. Medens de ca. 3 Alens Højde, som nu ere bortgravede for at afdække Bjælkelaget, som indeslutter et Rum tæt belagt med Træstykker af Birk og Eg og Spaaner af Bjælkerne, bestode af opstablede Hedetørv med Lyngen og Mossen nedad og med større Grene imellem ligesom det alt bortkjørte af Højen, var selve Stendyssen kun dækket af Mosejord uden Spor af Lagtørv. Den østre Pæl bærer Mærker af Sav i ca. 3 á 4" Dybde noget fra Enden savet vandret ind i Siden, hvilket aabenbart har været besværligt, da Spaaner er huggede bort ovenfra for at blotte Saven under Arbejdet. Maaske er Arbejdet opgivet, og Bjælken saa nedlagt i en Fals i Enden af Pælen. Mens jeg var til Stede, fandt vi under den nordre Bjælke i det nordøstlige Hjørne af Bjælkerummet et lille Bjælkehoved, liggende vandret med Hovedet ind mod Rummet, det øvrige fraraadnet totalt, men selv ca. 5 á 6" i Tværsnit, af Eg og saa regulær smukt forarbejdet, at det vanskelig synes at kunne være sket med Stenredskaber. Fra Stendyssen i Vest gaar i østlig Retning en brolagt Vej i ca. $2\frac{1}{2}$ á 3 Alens Dybde under nuværende Jordsmonds

Overflade af løst henkastede Kampesten, hvorunder Trækul, brændte Ben og ildskørnede Sten i et tyndt Lag. Det afdækkede Parti af denne Vej er vel et Par Alen bred og en 10 Alen langt og foreløbig endende ved en lignende fra Nord i Syd liggende Egebjælke, tildels uafdækket, i Østenden af den nuværende Udgravning og med Heldning som de førømtalte to. Øst for denne Bjælke, altsaa i hele Højens sydvestlige Del, støder man ved Søgning rundtomkring paa store Sten i ca. 1 Alens Dybde under Overfladen, saa vi her sandsynligvis have en lignende Stendysse som i Vest, forbunden med denne ved Brolægningen. Undervejs ved Siden af Brolægningen og ind under Dyssen findes paa et Sted Smaapletter af en Fingerendes til et Kornes Størrelse eller endnu mindre af et Farvestof, der springer en i Øjnene i det sorte Muld aldeles som Mønniefarve, noget deraf en Del mere violetrøddig, hvilken Farve det beholder ved Udtværen med Fingeren og tildels ved Tørring. Ejeren mindes at have set lignende i det i hans Barndom bortkjørte Muld og dengang for Morskabs Skyld have — ligesom vi nu dennegang for Løjers Skyld sagde til en Tilstedeværende, der ogsaa tog det for gode Varer — sagt, at det var Kæmpeblod! Jeg har nu lige faaet et lille Parti tørret og skal undersøge, om det bestaar af Blyoverilte ligesom Mønnien eller vel snarere er et Slags Plantefarvestof. Paa Stedet saa det aldeles ud som spildt Farve. I hans Barndom var iøvrigt hele Højen eller Borgpladsen overstrøet med Jernsøm, som smuldrede mellem Fingrene, men det var jo ca. 8 Alen ovenpaa de nuværende Farvepletter. — Men nu selve Stendyssen, hvis vestre Ende Ejeren havde aabnet før mit Komme og derved gjort det mærkeligste Fund; men hvis stør-

ste øvrige Del tildels er urørt. Lige udenpaa Stendyssen havde han fundet Brudstykker af en tyk lille Lerurne tildels passende til hverandre; men i Bunden af Dyssen er nedgravet en tyndvægget Egetønde af Størrelse næsten som et Oxehoved, i hvert Fald omtrent (over) $2\frac{1}{2}$ Alen høj og saa rummelig, at en Mand kan staa i den og øse Vandet op af den med en Spand. Den var løselig dækket af Egeplanker, stillet paa Skraa op imod Dyssen indvendig med øverste Ende østligst og fyldt helt op af ildskørnede Flinte & Kampesten og Sten med Brandpletter af halvforkullede eller ubrændte smaa Træstykker og midt ned i den 2 Skaar af en Urne af lignende Omfang som den udenpaa Dyssen; saavidt jeg mindes, turde Ejeren paastaa at det ene Bundstykke af Urnen (passende til det andet udenfra) laa midt nede i Tønden. Mens jeg var til Stede, undersøgte vi saa vidt som muligt uden at udgrave Tønden, der stadig fyldte sig med Vand i kort Tid, Indholdet ned til Undergrunden, da Tønen var uden Bund og Indholdet vedblev helt tilbunds at være det samme som før. Der saas ingen Benstykker, men Stedet kan kun nøjagtigt undersøges ved Udgravning, da Vandet var isnende koldt og Benstykker jo let kunne synke til Bunds og undgaa den søgende Haands Opmærksomhed. Selve Tønden bestaar af temmelig smalle Egestave, har et stort rektangulært Spundshul i Vest af ca. 6" Længde, 4" Bredde (ikke maalt), siddende ovenfor Midten og udvendig dækket imod Jorden af et løst Stykke lodret nedsat Brædt; den synes at være uden Gjorder omkring, i det mindste ned til Spundshullet følte med Haanden intet Baand. Dette er det omtrentlige Fund af den hidtil gjorte Udgravning, som kun angaar en forsvindende Del af Pladsen og standsede paa mit

Forslag. Den øvrige Del af Højen er urørt. Nu udbeder vi os ærbødigst Herr Kammerherrens Udtalelser, om Fundet har saa stor videnskabelig Interesse, at det var ønskeligt, Stedet blev videnskabeligt undersøgt af en Arkæolog, hvilket Ejeren med Glæde seer, da han med stor Omhyggelighed er ivrig for Undersøgelsen og selv har gjort Udgravelsen. . . . «

Efter Gennemlæsningen kan man ikke nok som beklage, at der fra Fagarkæologerne tilsyneladende ikke blev sat en Undersøgelse i Gang inden Voldstedet helt jævnedes — og hvor vilde det have været en Opmuntring for den daværende Ejer!

Voldstedet synes altsaa at have haft alle de underjordiske Trækonstruktioner i Behold, og for en Arkæolog havde det vel næppe dengang været vanskeligt at tolke Udgravningsresultaterne. Det mest bemærkelsesværdige i Vilandts Redegørelse er det af Bjælker omsluttede »Rum« paa hvilket der desværre ikke er givet Maal. Det mest nærliggende er vel at tolke »Rummet« som det nederste i Borgkanten forsænkede »Kælder«-Stokværk til et Trætaarn — eller Hus, som har staaet paa Banken. Tønden kan i saa Fald have tjent som Brønd. Hvad der menes med »Stendyssen« er om muligt endnu mere uklart. Man kan selvfølgelig ikke ganske se bort fra Muligheden af, at Træværket har tjent som Pilotering for en Bygning af Kampesten. Dette er dog vist ikke meget sandsynligt. Munkesten har der i al Fald overhovedet ikke været anvendt. Der er ikke i Jorden fundet Antydning af Munkestensbrokker. Iagttagelsen af de omvendte stablede Lyngtørv i Borgbanken er interessant. Man finder oftere denne Teknik anvendt i middelalderlige Voldsteder.

Det er dog næppe lønnende nærmere at gaa i Detailler med Vilandts Brev, men det efterlader

Indtrykket af en tidlig middelalderlig Plankeborg, et Indtryk, der bekræftedes 1955 ved Undersøgelsen, som den nuværende Ejer, Herr Afbygger Husted med Beredvillighed gav Tilladelse til. Der blev ved denne Lejlighed lagt et 62 m langt Snit hen over den svage Højning, som nu markerer Voldstedet. Snitgravningen var ca. 75 cm bred og førtes ned i Tørvelaget, saa dybt, som det fremtrængende Vand tillod. Det viste sig herved, at det, der endnu var levnet af Banken, bestod af sort sandet Fyld, lagt oven paa det oprindelige Tørvelag. Et enkelt Sted kunde man spore Tørvestablingen. Det fremgik endvidere, at man ved Anlægget af Banken havde ryddet nogle Buske, hvis Rødder og Stubbe endnu var bevarede i den oprindelige Overflade. I Snittet havde Banken en Bredde af ca. 40 m, og da det blev lagt nogenlunde midt hen over Forhøjningen, er der Grund til at tro, at det er Bankens største Bredde. Om dens Form kan derimod intet siges. Egentlige Voldgrave har der ikke været omkring den, men bundløs Mose. I en mindre Prøvegrøft lidt Øst for den første fandtes næsten helt nede paa oprindelig Overflade en Stenbrolægning lagt af haandstore Sten, ca. 2 m bred og med Retning Øst-Vest. Muligvis er den identisk med den af Vilandt iagttagede »Vej«. Har det været en Vej, maa dens Funktion være ophørt med Anlægget af Banken. Har Stenpikningen derimod spillet en Rolle i selve Borganlægget, er det uklart hvilken. Der blev navnlig uden for Banken fundet en Del spinkelt Tømmer uden særlige Konstruktionsspor, samt enkelte sorte uglasserede Lerkarskaar, som med største Forbehold maaske tør siges at stamme fra 12.—13. Aarh.

Planeringen af Riber Ulvs Borg er gennemført

saa grundigt, at der ikke er stort Haab om at gøre Fund, der kan give Oplysninger om dens Type og Alder. Selvfølgelig kunde man ved at udføre meget betydelige Jordarbejder nok bringe en Del Oplysninger om dens Dimensioner og Form for Dagen og Muligheden for at gøre Enkeltfund i Mosen umiddelbart op til Banken er jo heller ikke udelukket. Men lovende var Prøvegravningen ikke. Det var Banken selv med dens Tømmer og Sten, der utvivlsomt kunde have givet mange konkrete Oplysninger om denne sagnomspundne Borg. Men det er for sent.
